

Valokuva:
Pertti Virtaranta. Kan-
sanrunousarkisto, SKS.

PAAVO SIRO 1909–1996

Paavo Siro, Tampereen yliopiston ja sitä edeltäneen Yhteiskunnallisen korkeakoulun täysin palvellut suomen kielen professori, kuoli Kalevalanpäivän aattona 86 vuoden ikäisenä.

Siro oli syntynyt Helsingissä 2. elokuuta 1909. Hän tuli ylioppilaaksi Suomalaisesta Normaalilyseosta vuonna 1930, valmistui filosofian kandidaatiksi Helsingin yliopistosta ja väitteli siellä vuonna 1949. Tutkimusyhteisöön Siro liittyi varhain: jo opiskeluaikanaan ja sen jälkeen valmiina maisterina hän asui pitkään Lauri Kettusen luona ja toimi tämän tutkimusapulaisena. Niinpä hän mm. teki vuonna 1934 yhdessä Kettusen ja Lauri Postin kanssa kolmen kuukauden kenttämatkan Neuvostoliittoon; matkan tuloksena ilmestyi seuraavana vuonna Kettusen ja Siron yhdessä toimittama kokoelma vepsäläisiä kielennäytteitä, jon-

ka aineisto oli suurelta osin Siron itsensä muistiin kirjoittamaa.

Siro aloitti tieteellisen uransa suomen sukukielten tutkijana. Hän täydensi opintojaan Virossa ja Unkarissa, ja Suomalais-ugrilaisen Seuran piirissä hänestä kaavailtiin marin specialistia. Hän muokkasi painoon Heikki Paasosen kokoamat marin tekstit ja myöhemmin vielä itämarin sanakirjan. Siro kuului myös Nykysuomen sanakirjan toimituskuntaan, ja 1950-luvun alkuvuosista lähtien hän toimi suomen kielen opettajana ja apulaisprofessorina Turun yliopistossa. Nimityksen Yhteiskunnallisen korkeakoulun suomen kielen professoriksi hän sai vuonna 1965.

Artikkelituotantonsa ohella Siro julkaisi neljä monografiaa. Väitöskirja käsitteli itämerensuomalaisten kielten puhumista merkitseviä verbejä, seuraava teos suomen

paikallissijoja. Sen jälkeen valmistui tiivis esitys suomen kielen lauseopista ja viimeksi sijakieliopin teoriaa suomen kieleen kokeileva kirjanen. Äsken on ilmestynyt postuumina kokoelma hänen lauseopillisia artikkeleitaan. Teosten aihepiiri näyttää kirjavalta, mutta ensivaikutelma pettää. Siron elämänikäinen tutkimustyö oli nimittäin harvinaisen yhtenäinen ja johdonmukainen: se keskittyi käsittelemään monipuolisesti suomen kielen lauseopin peruskysymyksiä.

Virikkeet olivat peräisin jo ylioppilasvuosilta. Alkusysäyksenä oli opiskelijan tyytymättömyys tenttikirjana olleeseen Setälän Suomen kielen lauseoppiin ja tapaan, jolla se esittää kielen rakenteen. Omakohdattaiset kokemukset motivoivat Siron etsimään uutta suuntaa, josta syntaksia päästäisiin tarkastelemaan aikaisempaa eksaktimmin ja johdonmukaisemmin. Siro oli yksi niistä lukuisista 30-luvun opiskelijoista, joiden myöhempään tutkimustyöhön Eino Kaila jätti lähtemättömät jäljet. Niinpä hän löysikin filosofian opinnoistaan tukevan kivijalan, jonka varassa hän saattoi kehittää näkemystään lauseopin teoriasta.

Siro katsoi, että vakiintuneet käsitykset suomen lauseopista olivat monin tavoin puutteelliset. Lisäksi alan tutkimus oli vähäistä ja lähti heikolta ja epäteoreettiselta pohjalta. Siksi hän päätyi etsimään uusia keinoja syntaktisten ilmiöiden käsittelyyn ja löysi niitä symbolisesta logiikasta. Hän jäljitti lauserakenteen muotoa kokeilemalla, voidaanko se rinnastaa logiikan muodon käsitteeseen. Tästä alkoi pitkäjänteinen tutkimustyö, jossa Siro vaihe vaiheelta edeten pyrki luomaan yleiskuvaa suomen lauseopin koko järjestelmästä. Vaikutuksiltaan merkittävin ja eniten siteerattu hänen teoksistaan onkin vuonna 1964 ilmestynyt Suomen kielen lauseoppi. Se on joissakin suhteissa siihenastisen tutkimustyön synteesi, mutta lopputulokseksi Siro ei sitä tarkoittanut.

Siron lauseopillisen ajattelun juuret ovat siis symbolisessa logiikassa, mutta siihen on merkittävästi vaikuttanut myös kielitieteellinen strukturalismi. Transformaatioteoriaan Siro tutustui tuoreeltaan ja käsitteli sitä useissa esitelmissä ja artikkeleissa. Hän toimi etenkin 50-luvulla tarmokkaasti Pohjoismaisessa kesäakatemiassa ja välitti tuolloin ensimmäisenä Chomskyn ajatuksia Pohjoismaihin.

Siro vaikutti merkittävästi fennistisen tutkimuksen uusiutumiseen. Turussa hänen ympärilleen syntyi epävirallinen ryhmä, jota voi luonnehtia liseniaattiseminaariksi tai tohtorikouluksi; se kokoontui verraten säännöllisesti pohdiskelemaan strukturalismin periaatteita. Ryhmästä valmistui puolenkymmentä tohtoria, jotka sittemmin etenivät eri kieliaineiden professoreiksi.

Kuusikymmenluvun suomen kielen opiskelijoille Siro oli fennistiikan uudistaja, joka sitkeästi uurastaen pyrki avartamaan vakiintunutta tutkimusperinnettä. Uudistajan — ja toisinajattelijan — osa ei todellakaan ollut kevyt. Siron näkemykset poikkesivat niin radikaalisti valtasuuntauksesta, ettei niiden välille voinut syntyä aitoa vuoropuhelua. Jo ensimmäiset lauseopilliset artikkelit laukaisivat 1940-luvun alkupuolella polemiikin, jota kiivaampaa fennistiikassa ei juuri ole koettu. Siro kesti sitkeästi valtasuuntauksen paineen, mutta joutui tuskastuneena toteamaan: »Kysymykseksi tulee, saako tässä maassa harjoittaa tiedettä ainoana silmämääränä totuus.» Turun aika 50-luvulla oli jo hieman helpompaa, mutta oikeastaan vasta Tampereen-kautena Siron ajatukset saivat fennistiikassa ansaitsemansa arvostuksen.

Vuonna 1972 Siro järjesti Tampereella ensimmäiset lauseopin ja semantiikan päivät vastapainoksi fennistiikan siihenastiselle yksipuolisuudelle. Aloite oli merkittävä, ja osallistujilla oli vahva taju kokoontumisen historiallisesta merkityksestä: muutos oli

käynnissä, eikä mikään voinut enää sitä tukahduttaa. Päivistä vakiintui tärkein Suomessa järjestettävä kielentutkijoiden vuotuisen tapaaminen. Myöhemmin niiden aihepiiriä laajennettiin, ja ne ristittiin Kielitieteen päiviksi. Samassa yhteydessä perustettiin vuonna 1977 Suomen kielitieteellinen yhdistys, jonka kunniajäseneksi Siro kutsuttiin.

Tutkimustyössään Siro kyseenalaisti vallitsevia näkemyksiä, löysi ongelmia ja etsi niihin ratkaisua. Tyypillinen ja luonteenomainen on tässä suhteessa tapa, jolla hän päättää viimeisen artikkelinsa: »Tästä seuraa tietenkin kysymys miksi? En nyt kuitenkaan siihen tartu.» Jokainen vastaus synnytti aina uusia kysymyksiä, uusia haasteita. Sirolle kielentutkimus olikin päätty-

mätön matka, joka johti kysymyksestä vastaukseen ja vastauksesta uuteen kysymykseen antamatta kulkijalle hetkenkään lepoa.

Paavo Siro oli viehättävä ja lämmin ihminen, hyväntahtoinen ja sydämellinen. Tutkijana hän oli ehdottoman rehellinen ja syvästi kutsumuksestaan tietoinen. Hän asetti jo varhain itselleen selvän päämäärän, ja sitä tavoitellen hän jaksoi yli puolen vuosisadan ajan hellittämättä jatkaa kiehtovaa intellektuaalista tutkimusretkeään yhä syvemmälle kielen salaisuuksiin. ■

PENTTI LEINO

*Suomen kielen laitos,
PL 3 (Fabianinkatu 33),
00014 Helsingin yliopisto*

KAHDEN SUUNNAN TAITTEESSA

LAURI HAKULISEN VÄITÖSKIRJAN VASTAANOTTO

Lauri Hakulinen yritti väitöskirjassaan 1933 laajentaa fennistiikan alaa merkityso pillisella näkökulmalla, jonka virikkeet hän sai saksalaisen Hans Sperberin (1923) affektisuutta korostavasta merkityskenttäteoriasta (ks. Hakulinen 1933a ja b). Väitöskirjan hyväksymisestä käytiin historiallis-kielitieteellisessä osastossa pitkällinen kädenvääntö. Työn teilasivat vakiintunutta äännehistoriallista paradigmaa puoltavat ja sen metodista puhtautta vaalivat nuogrammatikot kärjessään professori Martti Rapola. Kirjan innovatiivista löytöretkeläismentaaliteettia puolusti etune-

nässä vastaväittäjä Lauri Kettunen. Nykynäkökulmasta debattia voi lukea osoituksena yhdestä tavasta, jolla innovaatio otetaan vastaan tiedeyhteisössä.

Keskustelua voi yhtäältä tarkastella sen kannalta, kuinka tuon ajan suomalainen tiedeyhteisö on reagoinut väitöskirjaan, joka poikkeaa fennistiikassa vallinneesta paradigmatista. Äimä kuvaa keskustelua eri suuntien väliseksi taisteluksi.¹ Lausunnoissa viitataan siihen, että varsinkin väitöskirjan vastustajista pyrittiin kokoamaan liittoutuneiden leiri. Väitöskirjan hyväksymisessä on kyse paitsi opinnäytteen tasosta myös

¹ Äimän lausunto 27.5.1933; lähteenä on käytetty Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellisen osaston pöytäkirjoja vuosilta 1933–34.